a. kaasdirektor. Kõige ulatuvam oli siiski B.-i tegevus vaimuliku ja kirikupolitilise kirjanikuna. 1854—67 toimetas ta Ulmanni (vt.) asut. ajakirja »Mitteil. u. Nachr. f. d. evang. Kirche Russlands«. Ka on B.-i sulest ilmunud hulk vaimulikke ja kirikupolitilisi kirjutisi. — 1877. a. lahkus B. pastoriametist, veetes oma vanadusepäevad Riias, ja suri 23. II 1889.

Napiersky, Pred.-Lex. II; Keussler, Forts.; Rig. Alm. 1879; Ulmann, Mitt. XLV, 1; A. v. Berkholz, *Alb. fratr. Rigens.* 1823—98 (1898), lk. 15. *H. Kr.*

BERTHOLD, tsistertslaste kloostri abt Loccumis (Hannover), 1196—98 Liivi (Ükskülа) piiskopp, Meinhardi (vt.) järeltulija, oletatavasti juba Meinhardi eluajal viimase kaastööline. — Bremeni ppiiskopi poolt pühitsetud piiskopina ilmub B. 1197. a. kevadel Liivimaale, satub varssi teravasse vastollu maa päriselanikega, läks tagasi Bremeni, pöördub sealt paavsti poole, kes Liivi paganate vastu ristisõja kuulutab. Ristisõja-bulla abil kogub B. talvel 1197 Friisimaal, Alam-Saksis ja Westfaalis omale sõjaväe ja randub sellega juulis 1198 Väina kaldal. Läbirääkimised liivlastega, kes keeldusid ristiusku vastu võtmast, ei annud tagajärgi, ja praeguse Riia kohal tekkis lahing 24. VII, milles liivlased löödi, kuid vaenlaste tagaajamisel ka B. langes. — B. on tüübiline keskaja iseloom: enne munk, siis piiskopp, aga sõja- ja võitlushimuline, kelle teotsemine täitsa erineb tema eelkäija omast; kuid sõjakuse kõrval puudus B.-il nähtavasti diplomaatiline osavus, millega tema kaotus seletatav.

Arbusow, Geistl., 16; Schiemann, Livl. II, 11—12; Fritz Schonebohm, Die Besetzung d. livl. Bistümer (Mitt. XX).

R. K.

BERTHOLD, Johann Daniel, 1685. a. alates Pilistveres abiõpetaja, surn. Tallinnas katku a. 1710. — B. oli üks neist, kes Pilistvere piiblikonverentsil (1687) toetasid Forseliuse (vt.) nõudmisi uuendatud, rahvapärasema keele asjus. Hiljemini töötas ta ühes teistega Tallinna murdesse tõlgitud Uue Testamendi (1715) käsikirja kallal. B. oli Hornungi (vt.) »Ma Kele Koddo ning Kirgo Ramato« (1695) kaastööline ja kirjutas ühes teistega Eesti sõnaraamatut, missugune töö aga pooleli jäi.

Recke-Napiersky I; Beise I; vrdl. Kampmann, Peaj. I[III], 195—204.

J. R.

BERTRAM, vt. **SCHULTZ.**

BIELENSTEIN, August Johann Gottfried, dr. phil. et theol. h. c., sünd. Miitavis 20. II 1826, surn. 23. VI 1907 Miitavis, õppis 1846—50 Tartu ülikoolis usuteadust ja uuris vanu klassikuid, valiti a. 1852 Neu-Autzi ja 1867 Dobleni saksa koguduse õpetajaks; 1864. a. peale vahet pidamata 31 a. läti kirjandusseltsi esimees. — B. on tuntud tähtsa lätisõbrana: tema sulest on ilmunud rida läti keelt käsitlevaid teoseid. Eesti suhtes väärib tähelepanu B.-i teos »Die Grenzen des lettisch. Volksstammes u. d. lettisch. Sprache in der Gegenwart u. im 13. Jahrh.« (Vene Tead. Akadeemia poolt välja antud a. 1892), mis puudutab ka eesti keele ala lõunapoolseid ulatuspiire. Autor on uurimuse kallal töötanud ligi 30 a. ja kokku kogunud kõik, mis ta leidnud Balti provintside (eriti Läti) geograafia, etnograafia, eel-ajaloo ja arheoloogia alal.

Ein glückliches Leben, Selbstbiographie (1904); Rig. Alm. 1904; B. M. 56, lk. 317—21.

P. V.

BIENEMANN, Friedrich Gustav, *sen.*, ajaloolane, sünd. 7. II 1838 Riias kaupmehe pojana, õppis 1857—59 Tartu ülikoolis usuteadust ja järgnevail aa. Tüübingenis, Münchenis, Göttingenis ajalugu, olles Göttingenis kuulsa Georg Waitzi õpilane, kelle koolist ka mitmed teised balti-saksa ajaloolased pärit. Välismaalt tagasi pöördudes lõpetas B. oma õpingud Tartus 1863—64 cand. phil. kraadiga; suurt mõju avaldas siin temale C. Schirren (vt.). 1865—85 teotses B. Tallinna toomkooli ajaloo-õpetajana, ühtlasi publitsistina ja ajakirjanikuna, võrdlemisi silmapaistvat osa mängides linna ja provintsi avalikus elus. 1869—71 oli B. »Revalsche Zeitung'i« ja 1880—88 »Balt. Monatsschr.'i« peatoimetaja. Tervislikel põhjustel õpetaja-ametist loobudes viibis B. lühikest aega Šveitsis, oli siis 1886—87 Riia linna-raamatukogu juhataja, veetis aa. 1888—92 Leipzigis Brockhausi kirjastusel ilmuvate ajakirjade toimetajana, habiliteeris 1893 Freiburgi (i. Br.) ülikooli eradotsendiks Ida-Euroopa ajaloo alal; suri sama ülikooli määralise honorarprofessorina Strassburgi haigemajas 20. IX 1903 ukj. — Oma teadusemehe-tegevust algas B. Liivimaa 1558—62. a. ajalugu käsitlevate kirjade ja dokumentide kogumisega kodumaa arhiividest, milline ülesanne Schirreni soovitusel Riia rae poolt B.-i hooleks usaldati ja mille tulemuseks oli suur 5-köiteline teos »Briefe u. Urkunden zur Geschichte Livlands i. d. Jahren 1558—62« (1865—76), — kogu, mis osutub tarvilikuks täienduseks Schirreni sama ajajärku käsitavate, välismaade arhiividest kogutud dokumentide väljaandele. B.-i teise tähtsama tööna nimetatagu ta uurimus »Die Statthalterschaft in Liv- u. Estland (1783—96)« (Leipzig, 1886). Vähema tähtsusega, osalt juba vananenud on B.-i mitmed teised tööd (»Aus Livlands Luthertagen«, 1883, »Aus baltischer Vorzeit«, 1870, populaarne Liivi ajaloo käsitlus, »Der Dorpater Prof. G. F. Parrot u. Kaiser Alexander I«, 1902, »Ein estländ. Staats-